

**UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI, FACULTATEA DE STUDII
EUROPENE**

ȘCOALA DOCTORALĂ PARADIGMA EUROPEANĂ

**RECONCEPTUALIZAREA POLITICII DE
SECURITATE ȘI APĂRARE COMUNĂ A
UNIUNII EUROPENE: SCENARIZAREA
ROLULUI ARMATEI EUROPENE**

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC

Conf. Univ. Dr. Habil. Melania-Gabriela CIOT

DOCTORAND

Bogdan RUS

CLUJ-NAPOCA

2022

Rezumat teză:

Într-un context în care doctrinele de război sunt din păcate încă utile pentru a face credibilă descurajarea potențialilor adversari, iar state precum Republica Populară Democrată Coreeană ajung să amenințe în mod deschis Statele Unite ale Americii, sau Federația Rusă desfășoară adevărate teatre de război la granița estică a Uniunii Europene, aceasta din urmă se confruntă cu rezultate relativ restrânse în ceea ce privește evoluția consultărilor din cadrul Politicii de securitate și apărare comună (PSAC). Înființată încă din anul 1999 cu scopul de a consolida capacitățile militare ale Uniunii Europene prin acțiuni concrete de cooperare și integrare strategică, progresele acesteia la mai bine de două decenii par încă limitate și lipsite de capacitatea unei autonomii militare regionale. În ciuda inițiativelor din sfera apărării precum PESCO, CARD, EDF sau Compasul Strategic – clasificate ca fiind un nou și cu totul alt nivel de ambiție pentru Uniunea Europeană în asumarea responsabilităților propriei apărări, obiectivul final al PSAC rămâne încă incert. În acest sens, lucrarea își propune să clarifice măsura în care barierele culturale, interesele politice și tendința de suveranitate a fiecărui stat în parte vor alimenta în continuare dependența de Statele Unite ale Americii în materie de apărare militară, cât și oportunitatea sau chiar necesitatea Uniunii Europene de a-și constitui propria armată.

Sub aspect metodologic lucrarea este una de tip calitativ, propunând printr-o abordare exploratorie (desfășurată în perioada februarie 2021 – iulie 2022) includerea de date și previziuni de testare a unui asemenea demers administrativ major, cum este și scenariul creării Armatei Uniunii Europene. Analiza practică propusă se împarte în două secțiuni: 1) calitativă, bazată pe o serie amplă de date și previziuni oficiale obținute în cadrul unor interviuri cu diverse personalități din mediul academic și instituțional, a căror expertiză este menită să aducă o contribuție substanțială în argumentarea interogațiilor prezentei lucrări; și 2) cantitativă, apelându-se în cadrul studiului și la instrumente de investigare și de colectare a datelor precum chestionarul. Acesta din urmă a vizat colectarea gradului de înțelegere a contextului actual de securitate și apărare al europenilor, cât și deopotrivă oportunitatea implementării unui astfel de scenariu de apărare comună.

Cu scopul de a delimita perspectiva cercetării și de a o poziționa cât mai clar în spectrul principalelor teorii din cadrul relațiilor internaționale, lucrarea propune expunerea trecută prin

filtrul liberalismului, o teorie care favorizează instituționalizarea și procesele de integrare. Nunită și teoria interdependenței complexe sau internaționalism liberal, teoria liberalismului are la bază convingerea că actualul sistem internațional este mult mai capabil să genereze o ordine mondială pașnică, decât să se bazeze pe forța directă (precum acțiuni militare), punând accentul pe cooperarea internațională ca mijloc de promovare a intereselor fiecărei națiuni în parte. Liberalii consideră că totalitatea consecințelor negative ale forței, precum pierderile economice și de vieți omenești, depășesc cu mult beneficiile potențiale ale acesteia, în contextul în care în societatea tot mai globalizată de astăzi utilizarea tacticilor economice (precum acordurile comerciale multilaterale și diplomația internațională) pot fi mult mai eficiente în promovarea intereselor politice decât amenințarea cu forța – însă într-adevăr, din păcate nu întotdeauna și suficiente. Promovând valori clar stabilite și instituții internaționale care reglementează această ordine, liberalismul subliniază faptul că legăturile largi dintre state au făcut dificilă definirea interesului național și au diminuat utilitatea puterii militare, iar globalizarea, creșterea rapidă a tehnologiei comunicațiilor și intensificarea comerțului internațional au făcut ca statele să nu se mai poată baza pe simpla politică de putere pentru a decide asupra problemelor, și prin urmare, cooperarea internațională pe cât mai multe dintre domenii rămânând un obiectiv de interes principal.¹ În ceea ce privește limitele temporale, lucrarea se întinde din punct de vedere teoretic aproximativ până în luna martie a anului 2022, însă nu acoperă noțiuni teoretice sau practice care au urmat agresiunii Ucrainei de către Federația Rusă.

În ceea ce privește lista referințelor bibliografice care compun fundamentul teoretic al cercetării, aceasta se bazează pe un număr de 14 lucrări generale și 59 de cărți, studii și articole de specialitate, scrise de personalități recunoscute precum Alessandro Dal Lago, Maxime H. A. Larive, Jolyon Howorth, Sven Biscop, sau Sverre Lodgaard, și publicate de edituri de renume precum Routledge sau Taylor & Francis. De asemenea, cercetarea mai cuprinde și un număr de 10 documente oficiale precum Tratatul de la Maastricht, Tratatul de la Amsterdam, Tratatul de la Lisabona, Versiunea consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene, EUR-Lex – Accesul la dreptul Uniunii Europene, statistici privind finanțele publice din cadrul Eurostat, sau Rezoluții ale Consiliului de Securitate al ONU; cât și un

¹ *Sursă online*, „Norwich University Online / Academic Programs / Resources / Key Theories of International Relations”, <https://online.norwich.edu/academic-programs/resources/key-theories-of-international-relations>, accesat în 08.06.2022.

număr de 52 de surse electronice compuse cu precădere din pagini oficiale ale instituțiilor de profil precum Parlamentul European, Comisia Europeană, Consiliul Uniunii Europene, Consiliul Europei, Agenția Europeană de Apărare, Cooperarea structurată permanentă în domeniul apărării și securității (PESCO), Fondul European pentru Apărare (EDF), sau Analiza coordonată anuală în domeniul apărării (CARD).

Pornită așadar cu scopul de a aduce o contribuție științifică Politicii de apărare și securitate comună a Uniunii Europene, lucrarea este structurată pe cinci mari secțiuni – respectiv o parte introductivă, două părți teoretice, o parte practică și secțiunea finală alocată concluziilor. Aceasta folosește metoda anchetei ca și instrument metodologic de cercetare și se conturează în jurul a trei interogații de bază:

1. Reprezintă constituirea Armatei Uniunii Europene cu adevărat o oportunitate spre stabilitate politică, economică și socială, sau o astfel de forță militară ar duce într-o anumită măsură la o izolare regională și la și mai multe divergențe și tensiuni pe plan internațional?

2. Care ar fi impactul diplomatic la nivel global al Armatei Uniunii Europene, cu precădere asupra actualelor alianțe militare, și ce măsuri de estompere ale eventualelor efecte negative ar putea fi aplicate?

3. În ce măsură este afectată actuala Politică de securitate și apărare comună a Uniunii Europene de ieșirea Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (Brexit) din cadrul blocului comunitar?

În acord cu aspectele menționate în cadrul alineatelor precedente, partea introductivă debutează așadar cu noțiuni metodologice care stabilesc direcțiile și obiectivele cercetării, fiind totodată prezentate în cadrul acesteia fundamente precum motivația și interogațiile cercetării, limitele, rezultatele așteptate, cât și eventualele riscuri asociate temei selecționate, fiind continuată de două capitole teoretice.

Primul capitol teoretic oferă o perspectivă de ansamblu asupra securității și apărării europene, folosindu-se nu doar de repere istorice directe privind evoluția consultărilor în cadrul Politicii de securitate și apărare comună și de diverse reușite notabile ale Uniunii Europene în acest sens, dar în același timp și de noțiuni adiacente cu un impact indirect asupra acesteia, care vizează spre

exemplu influența deciziilor politice asupra schimbărilor climatice, neproliferarea și contra-proliferarea nucleară, sau parametri și limite teoretice ale cooperării, interdependenței și integrării instituționale.

Conform specialiștilor în domeniu, capacitatea de acțiune militară își are în mod ideal rădăcinile într-o strategie, care are particularitatea de a contura în mod specific obiectivele și mijloacele de acțiune ale acesteia. Fie că este vorba de operațiuni de menținere a păcii, separarea părților prin forță, sau asistență umanitară, rezultatul pozitiv al acestora va fi mereu reprezentat de mixtul corect între strategia care oferă variante pentru dezvoltarea capacității, structuri instituționale de comandă și capacitatea efectivă de desfășurare militară.² Să fie așadar strategia militară de fapt cea mai mare lipsă a Uniunii Europene? Conflictele din regiunea balcanică din anii '90 ar putea susține această ipoteză, căci în ciuda faptului că Europa dispunea de un efectiv de mai bine de 2 milioane de soldați, n-a fost totuși capabilă de o mobilizare promptă, solicitând suportul NATO.³

În același timp, nu putem nega nici faptul că la nivel conceptual statele membre întâmpină încă și în prezent numeroase divergențe fundamentate pe conjuncturi istorice și geopolitice extrem de complexe, ca spre exemplu: 1) în timp ce Europa de Est percepe în continuare Federația Rusă ca fiind cea mai reală amenințare la adresa existenței sale, Europa de Vest este îngrijorată în schimb de terorism; 2) de ce fel de fuziune sunt capabile NATO (a cărei existență depinde într-o anumită măsură și de activitatea sa perpetuă) și PSAC, este de asemenea o temă văzută diferit la nivelul Uniunii Europene; 3) strategia comună de gestionare a instabilității politice din Orientul Mijlociu și Africa de Nord (MENA), reprezintă un alt motiv nu doar de îngrijorare, ci chiar și de dispută politică; 4) poziția Uniunii Europene față de tranziția de la o ordine globală unipolară la una multipolară, prin ascensiunea îngrijorătoare a unor țări precum Brazilia, Rusia, India și China, sunt din nou chestiuni percepute extrem de diferit. Așadar, în contextul imposibilității Uniunii Europene de a lua o hotărâre fermă în direcția unei integrări militare regionale reale – datorată în parte evoluției lente a negocierilor care au la bază discrepanțele culturale și economice semnificative dintre statele membre – nu este de neglijat tendința celorlalte state în această direcție,

² Ettore Greco, Nicoletta Pirozzi și Stefano Silvestri, *EU Crisis Management: Institutions and Capabilities in the Making*, Roma, Quaderni IAI, 2010, pp. 11 – 12.

³ Branka Magaš și Ivo Žanić, *The War in Croatia and Bosnia-Herzegovina 1991–1995*, Abingdon, Frank Cass Publishers, 2001.

în special cea a marilor puteri: 1) Federația Rusă spre exemplu, întreprinde încă de la sfârșitul Războiului Rece cel mai amplu program de reforma militară, ale cărui rezultate au fost deja demonstrate atât în exerciții, cât și pe câmpul de luptă; 2) Statele Unite ale Americii explorează în prezent modalități de dezvoltare ale tehnologiilor de inteligență artificială, robotică, biotehnologie și știința materialelor în vederea integrării lor în cadrul următoarelor generații de capacități militare; 3) Republica Populară Chineză s-a angajat încă din anul 2015 într-un program de reformă militară ce implică o modernizare completă până în 2035 și atingerea celui mai înalt standard global până cel târziu în 2050.⁴ În consecință, în ciuda unei abordări ușor holistice, această secțiune a lucrării oferă un fundament teoretic extins asupra numeroaselor dificultăți cu care Uniunea Europeană se confruntă în materie de coeziune și sporire a integrării militare la nivelul statelor membre, și reiterează faptul că aceasta trebuie să-și asume trecutul și să-și definească cât mai curând posibil calea către o evoluție palpabilă la nivel instituțional, unde formațiunile militare comune reprezintă concepte cât se poate de justificate.

Cel de-al doilea capitol teoretic propune o abordare mult mai specifică și actuală asupra tuturor noțiunilor cu o însemnătate reprezentativă pentru cercetare, a organismelor instituționale, sau a formațiunilor militare care țin de securitatea și apărarea Uniunii Europene, cu menirea de a completa într-un mod cât mai obiectiv fundamentul teoretic al temei selecționate. Acesta acoperă prin cele șase subcapitole ale sale arii precum conceptul de suveranitate a Uniunii Europene, politica externă a acesteia, structuri de cooperare militară europene, aspecte economice și de politică monetară ale PSAC, angajamente și poziții publice ale liderilor europeni, sau previziuni oficiale privind viitorul Europei în materie de securitate și apărare.

În acord cu cifrele oficiale oferite de către Eurostat și Divizia Statistică a ONU, contribuția celor mai dezvoltate regiuni la PIB-ul global – și anume Statele Unite ale Americii, Uniunea Europeană, Japonia și Regatul Unit al Marii Britanii, au înregistrat împreună pentru perioada 2004 - 2015 o pierdere progresivă de 14% din PIB-ul global, piață câștigată în proporție de 71,5% de către Republica Populară Chineză (cu un procent efectiv de 10% din PIB), restul de 4% reprezentând contribuția tuturor celorlalte state ale lumii, la rândul lor din ce în ce mai productive, competitive și eficiente economic. Așadar, chiar dacă Uniunea Europeană reprezintă încă pe plan

⁴ Ian Anthony, *Military Dimensions of a Multipolar World: Implications for Global Governance*, Taylor & Francis, 2018, <https://doi.org/10.1080/09700161.2018.1463957>.

internațional o putere economică recunoscută și respectată, care a reușit de-a lungul timpului să-și soluționeze pe cale diplomatică majoritatea tensiunilor politice iscate, eficacitatea acestui instrument de „soft power” nu poate din păcate să dureze la nesfârșit și nici să acopere în totalitate scenariile de risc posibile. Mai mult decât atât, având în vedere varietatea amenințărilor care nu încetează să se mai ivească la orizont, în special din regiuni precum Africa de Nord, Orientul Mijlociu sau Asia, pe diferite domenii de interes precum cel social, politic, nuclear sau economic, păstrarea unei abordării similare a Uniunii Europene va pune în mișcare în mod clar o fază de declin a suveranității acesteia. Fiind un centru de dezvoltare extrem de inovator, bine susținut de o cultură organizațională orientată către un progres de calitate, cu o mulțime de instituții proprii și cu multe acorduri internaționale de cooperare, nu reprezintă din păcate suficiente argumente pentru a-i menține acesteia o poziție de top în ierarhia mondială, iar evoluția coșului valutar este și ea cât se poate de descriptivă în acest sens: în timp ce Statele Unite ale Americii, Uniunea Europeană și Regatul Unit al Marii Britanii pierd procente considerabile din aportul valutar pe piața monetară internațională, yenul japonez dar în special yuanul chinezesc câștigă acest teren cu un ritm deloc de neglijat, ba chiar îngrijorător.

Însă existența în fapt a unor amenințări externe la nivelul anumitor țări, cât și natura și severitatea acelor amenințări, au împreună capacitatea de a crea, menține și de a întări coaliții de apărare sub toate formele lor, precum și de a le da o direcție în viitor. Uniunea Europeană pare nu doar să simtă în ultimii ani cu o acuratețe tot mai mare natura și severitatea acestor amenințări, dar se arată a fi și tot mai conștientă de decalajul generat de progresul său mult prea lent din ultimele decade în raport cu celelalte regiuni sau țări în dezvoltare, cât și de potențialele scenarii nefaste care s-ar putea desfășura în viitor în absența unor acțiuni ferme și neîntârziate. De aceea, apreciem că în materie de apărare și securitate militară, impulsul luat recent de către aceasta are foarte multe șanse de a continua și de a fi susținut prin politici adaptate inițiativelor și proceselor de consolidare ale UE, cât și a celor de integrare ale PSAC.

Cel de-al treilea capitol reprezintă partea practică, exploratorie a lucrării, care utilizând metoda anchetei ca și tehnică de cercetare prezintă atât o secțiune de analiză calitativă, cât și una cantitativă. Partea de cercetare calitativă se bazează pe previziuni și opinii oficiale obținute în cadrul unui număr de unsprezece interviuri cu reprezentanți ai diverselor instituții de profil – precum NATO, Asociația de Studii Politice Transeuropene (TEPSA), Universitatea din Ghent, Institutul

Regal pentru Relații Internaționale din Bruxelles, Ministerul Apărării Naționale a României, Universitatea Sorbonne Nouvelle Paris III, Institutului Francez de Relații Internaționale, Facultatea de Relații Economice Internaționale, Reprezentanța militară a României la NATO și UE, Universitatea din Oxford, sau Colegiul European de Securitate și Apărare din Bruxelles, și a avut ca scop colectarea directă a opiniilor cu un înalt grad de expertiză din mediul academic și instituțional de profil. Interviuul a fost unul de tip semi-structurat, a avut o durată de desfășurare între 45 și 105 minute, iar colectarea răspunsurilor s-au conturat în jurul a zece mari teme: 1) Clasificarea actualelor amenințări la adresa Uniunii Europene, 2) Evoluția recentă a Politicii de securitate și apărare comună a UE, 3) Suveranitatea și interesele economice naționale, 4) Conflictul din vecinătatea Uniunii Europene, 5) Percepția NATO asupra PSAC și asupra actualelor alianțe regionale de cooperare militară, 6) Complementaritatea acțiunilor UE cu cele ale NATO, 7) Rolul și legitimitatea NATO pe plan global, 8) Formula ideală a coeziunii NATO – PSAC, 9) Forțe Armate Europene / Armata Uniunii Europene, sau 10) Impactul Brexit asupra securității și apărării UE. Partea cantitativă s-a bazat pe rezultatele a 526 de răspunsuri obținute în cadrul unui chestionar online aplicat la nivelul întregii Uniuni Europene și care fiind disponibil în limbile Engleză, Franceză, Română și Spaniolă, a strâns participanți din toate statele membre ale acesteia. Acesta a vizat colectarea percepțiilor generale resimțite în rândul populației în ceea ce privește apărarea și securitatea UE, și a abordat teme precum: actualele amenințări la adresa Uniunii Europene, nivelul de securitate militară resimțit, utilitatea cooperării militare, așteptările din sfera cooperării militare, utilitatea NATO la nivel european, utilitatea Politicii de securitate și apărare comună, formula ideală a coeziunii NATO – PSAC, oportunitatea creării unei Armate a Uniunii Europene, sau impactul retragerii Regatului Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord asupra securității și apărării militare a Uniunii Europene, încercând să colecteze totodată și nivelul de cunoștințe al respondenților în ceea ce privește această arie.

În ceea ce privește partea finală a lucrării, respectiv cea alocată concluziilor, aceasta dobândește cu sprijinul conținutului teoretic și al celui practic capacitatea de a răspunde într-un mod cât mai punctual, obiectiv și mai apropiat de realitatea viitoare probabilă, interogațiilor cercetării. Pe scurt, lucrarea conchide următoarele:

1. Cu privire la cea dintâi interogație a acesteia, cercetarea găsește oportună evoluția structurală a Politicii de securitate și apărare comună a UE, până la nivelul unei integrări militare

de forma unei Armate a Uniunii Europene. O asemenea inițiativă ar avea capacitatea de a crea o coeziune la un cu totul alt nivel în cadrul UE și ar șlefui totodată actualele asperități de la nivelul statelor membre (generate fie de diferitele contexte istorice complexe, fie de interesele regionale și economice naționale), iar în materie de securitate și apărare ar spori în mod semnificativ capacitatea europeană, oferindu-i în timp Uniunii Europene oportunitatea de a-și asuma poziții de lider în cadrul conflictelor din vecinătatea granițelor sale și în misiunile externe de protejarea ale acestora – sporind astfel totodată și încrederea și siguranța percepută a cetățenilor săi. Însă lucrurile sunt în fapt ceva mai ample de atât când vine vorba de îndeplinirea efectivă a unui asemenea obiectiv, motiv pentru care progresele – chiar și atunci când sunt catalogate ca fiind extrem de rapide – ele par să dureze totuși destul de mult când sunt raportate la termenele unor mandate politice, sau la așteptările imediate ale unei generații.

2. Referitor la cea de a doua interogație, rezultatele cercetării indică faptul că Uniunea Europeană poate și este chiar de dorit să facă mai mult în cadrul Politicii de securitate și apărare comună, cu respectarea tuturor angajamentelor asumate în cadrul Alianței Nord-Atlantice. În ceea ce privește evoluțiile celorlalte organizații de cooperare militară regională din cadrul UE, acestea ar trebui să-și alinieze obiectivele la agendele PSAC și NATO care au în fond întâietate, și care reprezintă într-o manieră absolut incontestabilă adevăratul garant al apărării colective actuale. Având în vedere așadar progresele și direcția Politicii de securitate și apărare comună a UE, „Armata Uniunii Europene” reprezintă o inițiativă la care se lucrează deja în mod indirect, chiar dacă un asemenea obiectiv nu a fost încă formulat sau stabilit în mod oficial, dacă formatul actual de cooperare diferă încă prea mult pentru a putea vorbi de un asemenea nivel de coeziune, sau dacă majoritatea națiunilor suverane implicate nu sunt încă pregătite nici măcar la nivel conceptual de un asemenea scenariu. Totuși, chiar și într-un asemenea cadru, apreciez că mult vehiculatul „pilon european în cadrul NATO” al președintelui Franței, Emmanuel MACRON, reprezintă doar o primă formulare (inconsistentă încă) a unei astfel de ambiții, care urmărește în mod direct autonomia strategică a UE și care pare să fie chiar și îmbrățișată de către membrii Alianței.

3. Chiar dacă Regatul Unit a rămas și promite să rămână în continuare un aliat fidel al Uniunii Europene și al țărilor civilizate, iar integritatea NATO nu a fost afectată de Brexit, îngrijorarea colectiv împărtășită față de această regretabilă ruptură – rezultată în cadrul cercetării atât din secțiunea teoretică cât și din cea practică – rămâne un aspect pe deplin justificat. Și nu neapărat

din punct de vedere al apărării intrinseci a Uniunii cât timp NATO a rămas garantul suprem al apărării aliaților, ci din punct de vedere al impactului asupra dinamicii și cadenței PSAC; care în formatul UE-27 au trebuit să fie total regândite, și unde Uniunea Europeană a fost nevoită să găsească și să distribuie pe termen mediu și scurt numeroase resurse care să compenseze lipsa Regatului Unit și a Irlandei de Nord – și asta doar pe plan militar sau de apărare comună. Așadar, în ceea ce privește cea de a treia interogație, lucrarea conchide faptul că Brexit reprezintă prin prisma valorilor democratice un regres de coeziune politică și socială, care a afectat substanțial ritmul și eficiența PSAC, dar care are totodată capacitatea secundară de a oferi în baza lecțiilor învățate o nouă viziune asupra formatului necesar în menținerea păcii globale, în special odată cu evoluția evenimentelor de după 24 februarie 2022.

În ciuda tuturor rezultatelor obținute, crearea unei Armate a Uniunii Europene rămâne însă o misiune extrem de complicată atunci când vine vorba de punerea ei în practică, chiar și în contextul unei evoluții temeinice a PSAC. Chiar dacă în termeni teoretici ea poate părea doar o chestiune ce necesită o abordare pragmatică și care are la bază negocieri favorabile unui acord comun, atunci când vine vorba de angajamente concrete în acest sens, diferențele majore între nivelurile de dezvoltare ale potențialelor state membre, precum și politicile culturale extrem de diferite ale acestora, își fac intens resimțită prezența – iar materializarea, sau măcar concluzionarea unei asemenea idei rămâne din păcate în continuare în așteptare. Lipsa de materializare a ei însă, lasă cu atât mai mult locul opiniilor exterioare și cercetărilor științifice în acest sens, unde suma tuturor viziunilor și a soluțiilor inovatoare asupra cât mai multor scenarii posibile ar putea contribui substanțial la aprofundarea actualului proces de integrare, iar în final chiar la realizarea unei astfel de forțe militare comune; sau în caz contrar (scenariu puțin probabil în viziunea autorului), la invalidarea definitivă a ei.

Cuvinte cheie: PSAC, APĂRARE, SECURITATE, MILITAR, ARMATĂ, CAPACITĂȚI, COOPERARE, INTEGRARE, UE.

Cuprins:

Abstract	I
Mulțumiri	II
Lista figurilor și a tabelelor	IV
Lista abrevierilor	V
1. Introducere	1
1.1. Context geopolitic	1
1.2. Conținutul tezei	4
1.3. Interogații ale cercetării	5
1.4. Metodologia cercetării	6
1.5. Contribuția lucrării la domeniul Relații Internaționale și Studii Europene	8
1.6. Limite	9
2. Securitatea și apărarea militară europeană – scopul comun al statelor membre	11
2.1. Evoluția consultărilor în materie de apărare și securitate comună, după Tratatul de la Amsterdam	11
2.2. Reușite notabile ale Uniunii Europene în materie de securitate și apărare	14
2.3. Securitatea climatică și Pactul verde european	19
2.4. Neproliferarea și contra-proliferarea nucleară, punctul de pornire spre o lume mai pașnică	26
2.5. Parametri și limite ale cooperării, interdependenței și integrării instituționale în cadrul Uniunii Europene	32

3. Aspecte privind actualitatea și viitorul securității militare ale Uniunii Europene	44
3.1. Conceptul de suveranitate a Uniunii Europene	44
3.2. Politica externă a Uniunii Europene	51
3.3. PESCO și alte structuri de cooperare militară	58
3.4. Aspecte economice și de politică monetară ale PSAC	69
3.5. Angajamente ratificate și poziții oficiale ale liderilor europeni cu privire la PSAC	75
3.6. Cartea Albă privind viitorul Europei	82
4. Starea Uniunii: valori resimțite și proiecții avizate în ceea ce privește securitatea și apărarea comună a Uniunii Europene	87
4.1. Metoda de cercetare	87
4.2. Interviu	88
4.2.1. Clasificarea actualelor amenințări la adresa Uniunii Europene	90
4.2.2. Evoluția recentă a Politicii de securitate și apărare comună a UE	91
4.2.3. Suveranitatea și interesele economice naționale	93
4.2.4. Conflictele din vecinătatea Uniunii Europene	96
4.2.5. Percepția NATO asupra PSAC și asupra actualelor alianțe regionale de cooperare militară	96
4.2.6. Complementaritatea acțiunilor UE cu cele ale NATO	99
4.2.7. Rolul și legitimitatea NATO pe plan global	100
4.2.8. Formula ideală a coeziunii NATO – PSAC	101
4.2.9. Forțe Armate Europene / Armata Uniunii Europene	102
4.2.10. Impactul Brexit asupra securității și apărării UE	105
4.3. Chestionarul	107

4.4. Analize sumative și comparative	123
5. Concluzii	126
6. Anexe	135
❖ Protocolul numărul 10 privind Cooperarea Structurată Permanentă	135
❖ Format întrebări interviu	138
❖ Format întrebări chestionar	141
7. Bibliografie	148